

Araştırma Makalesi / Research Article

SALGIN SÜRECİNİN İŞLETMELERİN FAALİYET SONUÇLARINA ETKİSİ: BİST İMALAT SEKTÖRÜNDE BİR ARAŞTIRMA

Murat DÜZER¹

Öz

Çalışmanın amacı; salgın sürecinin, imalat sektöründeki şirketlerin faaliyet sonuçları üzerindeki etkilerini incelemektir. Bu amaçla BİST İmalat sektöründe yer alan şirketlerin 2020 yılı birinci, ikinci ve üçüncü çeyrek dönemlere ilişkin gelir tablosu verilerinde yaşanan değişimler, alt sektörler itibariyle yatay analiz tekniği ile incelenmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre; ikinci çeyrek dönemde hasılat ve dönem karının en fazla düşüş gösterdiği sektör tekstil, giyim eşyası ve deri sektörü olurken, hasılatın en fazla artış gösterdiği ve şirketlerin büyük bir bölümünde kar artışının yaşandığı sektör ise taş ve toprağa dayalı sektörler olmuştur. Üçüncü çeyrek dönemde ise, bütün alt sektörlerde hızlı bir toparlanma eğilimi gözlenmiştir. Ayrıca belirsizliğin arttığı ikinci çeyrek dönemde birçok sektörde finansman giderlerinin düşüş gösterdiği, buna karşılık faiz oranlarının düşük seyir izlediği üçüncü çeyrek dönemde ise sektörlerin tamamına yakınında finansman giderlerinin önemli ölçüde artış gösterdiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, Gelir Tablosu, İmalat Sektörü

JEL Kodları: M20, M40

THE EFFECT OF THE EPIDEMIC PROCESS ON THE OPERATING RESULTS OF ENTERPRISES: A RESEARCH IN THE BIST MANUFACTURING SECTOR

Abstract

The aim of the study is to examine the effects of the epidemic process on the operating results of companies in the manufacturing sector. For this purpose, the changes in the income statement data of the companies in the BIST Manufacturing sector for the first, second and third quarters of 2020 were analyzed by sub-sectors using the horizontal analysis technique. According to the results of the study, while the sector with the highest decrease in revenue and profit of the period in the second quarter was the textile, clothing and leather sector, the sector with the highest increase in revenue and the increase in profits for most of the companies was non-metallic mineral products sector. In the third quarter, a rapid recovery was observed in all sub-sectors. In addition, it was observed that in the second quarter, when uncertainty increased, financing expenses decreased in many sectors, whereas in the third quarter, when interest rates followed a low course, financing expenses increased significantly in almost all sectors.

Keywords: Covid-19, Income Statement, Manufacturing Sector

JEL Codes: M20, M4

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, murat.duzer@bilecik.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4514-0798

Başvuru Tarihi (Received): 10.05.2021

Kabul Tarihi (Accepted): 20.01.2022

Giriş

Covid-19 salgını, son yüzyılda dünyayı birçok açıdan derinden etkileyen olayların arasında ilk sıralarda yer almaktadır. 2019 yılının son ve 2020 yılının ilk günlerine dönüldüğünde herhalde hiç kimse, salgının bütün dünyayı birçok açıdan bu ölçüde etkileyebileceğini tahmin edemezdi. Tahmini zor olan ve akıllara gelmeyen ihtimalin gerçekleşmesi sonucu bir yılı aşkın süredir tüm dünya salgın ile mücadelesini sürdürmektedir.

Çin'in Wuhan kentinde 2019 yılının sonlarında ortaya çıkan ve hızla yayılan Koronavirüs vakaları nedeniyle Dünya Sağlık Örgütü ilk olarak 30 Ocak 2020'de "Uluslararası Kamu Sağlığı Acil Durumu" ilan etmiştir. Koronavirüs vakalarının Avrupa başta olmak üzere dünyanın birçok bölgesine yayılması ve ölen insan sayısının da hızla artması sonucu Dünya Sağlık Örgütü'nün 11 Mart 2020 tarihinde "Pandemi" ilan etmesi, önemli bir dönüm noktası olarak görülebilir. Türkiye'de de ilk Koronavirüs vakası 10 Mart 2020 tarihinde tespit edilmiş olup, Dünya Sağlık Örgütü'nün pandemi ilanı ile aynı tarihlere denk gelmektedir. 12 Mart 2020 tarihinden itibaren de Covid-19 salgınına ilişkin önlemler alınmaya başlanmış ve insan hareketliliği en az düzeye indirilmeye çalışılmıştır. Covid-19 salgın süreci, sağlık alanı başta olmak üzere ülkeleri özellikle ekonomik açıdan önemli ölçüde etkilemiştir. Şöyle ki ülkeler bir yandan vatandaşlarının sağlığını korumak ve salgının yayılımını azaltmak amacıyla insan hareketliliğini düşüren tedbirler alırken öte yandan ekonomik hayatın aktörlerinin salgın sürecinden en az şekilde etkilenmesini sağlamak için onları destekleyici düzenlemeler yapmaktadır. İçinde kalınan bu ikilemin ne zaman sona ereceği belirsizliğini korumakla birlikte, aşılama aşamasına geçilmesi gelecek adına umut vermektedir.

Çalışmanın kapsamı itibarıyla, salgın sürecinin daha çok ekonomik etkileri üzerine odaklanılmıştır. Salgın sürecinin yarattığı belirsizlik, makro düzeyde ülke ekonomilerinin mikro düzeyde ise işletmelerin olmak üzere ekonomik aktörlerin büyük bir kısmının olumsuz etkilenmesine neden olmuştur. Bu olumsuz etki; finansal piyasalarda bozulma, tedarik zincirinde yaşanan aksaklıklar, üretimde yaşanan sorunlar, ülke borsalarında yaşanan sert düşüşler, müşterilerden gelen talebin azalması, müşteri kaybı, tesis ve mağazaların kapanması gibi sorunlar ortaya çıkarmıştır. Ayrıca gelirleri azalan işletmelerin, çalışanları işten çıkarması sonucu işsizlik seviyesinin yükselmesi de kaçınılmaz olmuştur (Cavlak, 2020: 146-147). Salgın sürecinin olumsuz etkileri birçok sektörde görülmeyle birlikte Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Birliği [TÜRMOB]'nin Nisan 2020'de yayınladığı raporda; turizm, ulaşım, otomotiv, inşaat ve emlak, imalat sanayi, tekstil ve konfeksiyon ve finansal hizmetler sektörlerinin olumsuz etkilenecek sektörler olduğu belirtilmiştir. Aynı raporda sağlık hizmetleri ve ilaç, gıda, perakende, kişisel bakım ve hijyen ürünleri, bilişim ve iletişim teknolojileri ve e-ticaret sektörlerinin olumlu etkilenecek sektörler olduğu ifade edilmiştir (TÜRMOB, 2020). Yine salgın sürecinin ilk dönemlerinde Covid-19'un ekonomi üzerindeki sektörel etkisini yüksekte düşüğe doğru gösteren bir araştırmada; insan hareketliliğinin değişmesinden etkilenen ve ülke ekonomileri açısından önemli yer tutan konaklama ve gıda hizmetleri, toptan ve perakende ticaret, imalat, gayrimenkul gibi sektörlerin salgın sürecinden yüksek düzeyde etkilendiği; öte yandan eğitim, kamu hizmetleri, savunma, sağlık gibi sektörlerin ise düşük düzeyde etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır (Global Times, 2021). Buna göre salgın sürecinden en olumsuz etkilenecek sektörlerden birisinin imalat sektörü olduğu söylenebilir.

İmalat sektörü dünya ticaret hacmi içerisinde önemli bir paya sahiptir. 2019 yılında dünya ticaret hacmi 18,89 trilyon dolar olurken, imalat sanayi ticareti ise 13,31 trilyon dolar olarak gerçekleşmiştir (Başçı, Savsar ve Demirer, 2020: 13). Dünya ticaret hacmi içerisinde önemli bir paya sahip olan imalat sektörü aynı zamanda ülke ekonomileri açısından da büyük önem taşımaktadır. Ülke ekonomilerinin lokomotifi sayılabilecek imalat sektörü, Türkiye'nin Gayri

Safi Yurtiçi Hasılası (GSYİH) içerisinde 2018’de %19’luk ve 2019’da da %18,3’lük (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2021a) pay ile en fazla paya sahip olan sektör konumundadır. Bununla birlikte imalat sektörünün GSYİH içerisindeki payının 2023 yılına gelindiğinde %21’e ulaşması hedeflenmektedir. Yine benzer şekilde 2018’de 158,8 milyar dolar olan imalat sanayi ihracatının 2023 yılında 210 milyar dolara çıkarılması planlanmaktadır (Sanayi ve Teknoloji Stratejisi, 2021).

Öte yandan gerek dünya ticaretinde gerekse ülkeler açısından önemi büyük olan imalat sektörünün, Türkiye’de salgın döneminin ilk aylarından itibaren nasıl bir seyir izlediği Tablo 1’de gösterilen imalat sanayi üretim endeksi verilerine bakılarak görülebilir.

Tablo 1: İmalat Sanayi Üretim Endeksi Verileri

2020 Yılı			
Ocak	108,0	Temmuz	118,8
Şubat	112,0	Ağustos	113,7
Mart	114,7	Eylül	133,3
Nisan	76,5	Ekim	136,4
Mayıs	82,9	Kasım	132,6
Haziran	114,5	Aralık	146,4

Kaynak: (TÜİK, 2021b)

Tablo 1 incelendiğinde, imalat sanayi üretim endeksinin salgın sürecine ilişkin katı tedbirlerin uygulandığı Nisan ve Mayıs aylarında en düşük seviyelerde olduğu görülmektedir. Bununla birlikte Haziran ayı itibariyle alınan önlemlerin hafifletilmesiyle artmaya başlayan imalat sanayi üretim endeksi Aralık ayında en yüksek noktaya çıkmıştır. İmalat sektörü açısından bir diğer önemli gösterge olan İmalat PMI (Satın Alma Yöneticileri Endeksi), Nisan ayında 33,40 ve Mayıs ayında 40,90 (İstanbul Sanayi Odası [İSO], 2021) seviyesine gerilemiştir. İmalat PMI göstergesinin normal kabul edilen 50 seviyesinin oldukça altına gerilemesi imalat sektöründe Nisan ve Mayıs aylarında meydana gelen yavaşlamanın şiddetini göstermektedir. Bu dönemde uçuşların durdurulması, üretim tesislerinin kapanması ve uzun süreli sokağa çıkma kısıtlamalarının uygulanması gibi önlemler; birbirine bağlantılı tedarik zincirlerinde aksaklıklar yaşanmasını, şirketlerin çoğunun olumsuz etkilenmesini (Desmukh ve Haleem, 2020: 49) ve dolayısıyla üretimde sert düşüşleri beraberinde getirmiştir.

Ülkeler açısından ekonomik kalkınmanın sürdürülebilir olmasında, imalat sektörünün önemi büyüktür. İmalat sektörü; bilim ve teknolojideki gelişmelerin uygulama alanı bulduğu, GSYİH’ye katkı sağlayan ve diğer sektörlerin desteklenmesinde de önemli bir paya sahip olan bir sektördür (Başçı ve diğerleri, 2020: 9). Ayrıca imalat sektörü, doğrudan ve dolaylı olarak istihdam fırsatları sunmaktadır. Tüm dünyada salgın sürecine bağlı olarak istihdamda yaşanan ciddi azalma göz önüne alındığında, imalat sektörünün önemi daha iyi anlaşılmaktadır (Desmukh ve Haleem, 2020: 50).

Salgın sürecinde, alınan önlemlerin de etkisiyle insan ihtiyaçlarının önceliğinin değişim gösterdiği söylenebilir. Özellikle salgın sürecinin ilk dönemlerinde insanların gıda maddelerine ve kişisel hijyen ürünlerine yoğun talep göstermesi, insan hareketliliğinin azalmasına bağlı olarak petrol tüketiminin azalması gibi normal zamanlardan farklı durumların ortaya çıktığı görülmüştür. Dolayısıyla imalat sanayinin alt sektörler itibariyle salgın sürecinden farklı düzeylerde etkilenmesinin doğal olduğu ifade edilebilir. Bu çalışmada da, imalat sanayinde farklı sektörlerde faaliyet gösteren şirketlerin faaliyet sonuçlarının, salgın sürecinde nasıl etkilendiği sorusuna cevap aranmıştır. Bu amaçla çalışmada; imalat sektörü şirketlerinin 2020 yılının birinci, ikinci ve üçüncü çeyrek dönemlerine ilişkin faaliyet sonuçlarını gösteren gelir tablosu verileri incelenmiş ve alt sektörler itibariyle karşılaştırmalar yapılarak sektörel farklılıklar ortaya konmaya çalışılmıştır.

Çalışmada giriş bölümünün ardından literatürde yer alan çalışmalara değinilecek, sonrasında veri ve yöntem hakkında bilgi verilecek ve çalışmada elde edilen bulgular değerlendirildikten sonra sonuç bölümüne yer verilecektir.

1. Literatür

Covid-19 salgının etkilerine yönelik yapılan çalışmalar incelendiğinde; çalışmalarda genellikle salgının hisse veya sektör endeksi getirilerine olan etkisinin araştırıldığı (Al-Awadhi, Alsaifi, Al-Awadhi ve Alhammadi, 2020; Alfaro, Chari, Greenland ve Schott, 2020; Barut ve Kaygın, 2020; Bayraktar, 2020; Çetin, 2020; Göker, Eren ve Karaca, 2020; Gümüş ve Hacıevliyagil, 2020; Keleş, 2020; Kılıç, 2020; Korkut, Eker, Zeren ve Altunışık, 2020; Levend, 2020; Mazur, Dang ve Vega, 2020; Mittal ve Sharma, 2021; Orhan ve Tırman, 2020; Ölmez ve Ekinci, 2020; Özdemir, 2020; Peker ve Demirhan, 2020; Shen, Fu, Pan, Yu ve Chen, 2020; Tayar, Gümüştekin, Dayan ve Mandi, 2020; Zeren ve Hızarcı, 2020) görülmektedir. Bununla birlikte salgının finansal tablolar üzerindeki etkilerinin oran analizi ve içerik analizi yöntemiyle incelendiği çalışmalar (Cerezo, Gonzales, Izquierdo ve Benito, 2021; Demir, 2020; Özen, 2020; Tibiletti, Marchini, Gamba ve Todaro, 2020) da bulunmaktadır.

Çalışmada öncelikle salgının hisse veya sektör endeksi getirilerine olan etkisini araştıran çalışmalara yer verilmiştir. Al-Awadhi ve diğerleri (2020), bulaşıcı hastalıkların borsa getirilerini etkileyip etkilemediğini araştırmışlardır. Panel veri analizi yönteminden yararlanılan çalışmada, 11 Ocak – 16 Mart arasında Şangay ve Hang Seng Endeksi'ndeki şirketlerin verileri kullanılmıştır. İncelenen dönemde hisse getirilerinin, onaylanmış vaka ve salgın kaynaklı ölüm sayılarının büyümesiyle negatif ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca ilaç üretimi ve bilgi teknolojileri sektör hisselerinin piyasaya göre daha iyi; buna karşılık kara, hava ve su yolu taşımacılığı ile içecek sektörü hisselerinin piyasadaki performansı sergilediği görülmüştür.

Alfaro ve diğerleri (2020), Covid-19 salgının seyrinde meydana gelecek beklenmedik değişikliklerin ABD borsası hisse getirilerini nasıl etkilediğini incelemişlerdir. Oluşturulan parametre tahminlerine göre, ertesi gün öngörülen enfeksiyon tahminlerinin beklenmedik bir şekilde ikiye katlanması veya yarıya inmesi durumlarında, ABD borsası toplam piyasa değerinin %4-11 arasında artış veya azalış gösterdiği görülmüştür. Ayrıca firma düzeyinde piyasa değerindeki Covid-19 ile ilgili kayıpların, sermaye yoğunluğu ve kaldıraçla birlikte arttığı ve hastalığın bulaşmasına elverişli endüstrilerde daha derin etkiler bıraktığı sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte madencilik, konaklama, eğlence, inşaat ve ulaşım sektörlerinin salgından daha fazla etkilendiği; tarım ve eğitim sektörlerinde ise etkilenme düzeyinin daha düşük olduğu görülmüştür.

Barut ve Kaygın (2020), vaka sayıları ile hastalığın en fazla görüldüğü 11 ülkenin önde gelen borsa endeksleri arasındaki ilişkiyi Bayer ve Hanck Eşbütünleşme analizi ile incelemiştir. İlk vakanın görüldüğü günden 8 Nisan 2020 tarihine kadar olan dönemin seçildiği çalışmanın sonuçları; vaka sayıları ile Türkiye, İtalya, İspanya, Hollanda ve Çin borsa endeksleri arasında eşbütünleşme olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte vaka sayıları ile Almanya, Fransa, Belçika, İsviçre, İngiltere ve ABD borsa endeksleri arasında eşbütünleşme olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bayraktar (2020) tarafından Borsa İstanbul (BIST) imalat sektörü hisse getirileri üzerinde Covid-19'un etkileri incelenmiştir. Çalışmada BIST 100'de işlem gören 39 adet imalat sektörü şirketlerinin hisse senetlerinin, Türkiye'de ilk vakanın duyurulduğu 11 Mart 2020 tarihinin bir gün öncesi ve sonrası ile 130 öncesi ve sonrası süreç bazlı olarak incelenerek getiri elde edip etmediği araştırılmıştır. T testinin kullanıldığı çalışmanın sonuçlarına göre, ilk vakanın duyurulduğu tarih etrafında dünyaya paralel olarak fiyat oynaklığının arttığı bulunmuştur.

Bununla birlikte imalat sektörü hisselerinin, pandemiden sonra pandemi öncesine göre ortalama olarak daha fazla getiri sağladıkları görülmüştür.

Çetin (2020), salgının Türkiye ekonomisi üzerindeki etkisini borsa endeksi ve genel ekonomik faaliyetlerin düzeyi açısından analiz etmiştir. Borsa endeksi olarak BIST 100'ün, genel ekonomik faaliyetlerin düzeyi için Satın Alma Yöneticileri Endeksi'nin kullanıldığı çalışmada analiz dönemi olarak 23 Mart – 24 Nisan 2020 seçilmiştir. Çok değişkenli regresyon modelinin uygulandığı çalışmanın bulguları, sosyal mesafe ve sokağa çıkma kısıtlaması uygulamasının genel ekonomik faaliyet düzeyini düşürdüğü fakat hisse senedi piyasasına olumsuz etkide bulunmadığını göstermiştir. Ayrıca, para politikası kararlarının Covid-19 salgınının etkilerini azaltmada kamu harcamaları uygulamasından daha fazla etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Göker ve diğerleri (2020), Covid-19 salgınının BIST'te yer alan 26 sektör endeksi üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Olay çalışması yönteminin kullanıldığı çalışmanın sonuçlarına göre, BIST'te yer alan sektörlerin büyük çoğunluğunun kısa, orta ve uzun dönemlerin çoğunda negatif Kümülatif Ortalama Olağandışı Getiri (CAAR) değeri elde ettiği görülmüştür. Bununla birlikte genel olarak spor, turizm ve tekstil sektörlerinin salgından en olumsuz etkilenen sektörler olduğu tespit edilmiştir. Diğer yandan gıda, kimya ve bankacılık sektörlerinde ise pozitif CAAR değerlerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Gümüş ve Hacıevliyagil (2020), Covid-19 kaynaklı vaka ve ölüm sayıları ile turizm ve ulaştırma sektörlerinin borsa endeksleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Autoregressive Distribution Lag (ARDL) yaklaşımının kullanıldığı çalışmada vaka sayıları ile ilgili borsa endeksleri arasında uzun dönemde anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Bununla birlikte ölüm sayıları ile turizm ve ulaştırma sektörü borsa endekslerinin %5 anlamlılık düzeyinde uzun vadede eşbütünleşik olarak ters yönde hareket ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Keleş (2020), virüsün ortaya çıktığı ve yayıldığı dönemde hisse senedi piyasasının kısa dönemli tepkilerini araştırmıştır. BIST 30 Endeksi'nde yer alan şirketlerin 2 Mart – 29 Nisan 2020 tarihleri arasındaki fiyat verilerinin kullanıldığı çalışmada olay çalışması yönteminden yararlanılmıştır. Salgının seyri açısından kritik tarihler belirlenmiş ve bu tarihlerdeki hisse senedi getirileri incelenmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre, hisse senedi piyasasının yüzüncü ve bininci vaka ile bininci ölüm haberlerine negatif tepki gösterdiği görülmüştür. Ayrıca salgına ilişkin vaka ve ölüm sayıları ile uygulanan tedbirlere piyasanın tepkisinin sektörel olarak farklılaştığı tespit edilmiştir. Otomobiller ve bileşenleri grubu ile taşımacılık grubunun diğer sektörlerle göre daha fazla etkilendiği, ara mallar ve sermaye malları gruplarının ise daha sınırlı tepkiler verdiği gözlenmiştir.

Kılıç (2020), koronavirüs salgınının BIST sektör endeks getirileri üzerindeki etkisini olay etüdü yöntemiyle incelemiştir. Çalışmada 11 Ocak, 11 Şubat, 11 Mart ve 11 Nisan 2020 şeklinde dört olay günü seçilmiş ve bu tarihlerdeki sektör endeks getirileri gözlenmiştir. 11 Ocak ve 11 Şubat tarihlerinde sektör endeks getirilerinin normal seyrinde olduğu, buna karşılık 11 Mart tarihinde sektör endekslerinde genel olarak keskin düşüşler olduğu görülmüştür. En yüksek düşüşler tekstil ve turizm sektörlerinde ortaya çıkarken, ticaret sektöründe ise pozitif getiriler yaşanmıştır. 11 Nisan tarihinde ise önemli anormal getirilerin görülmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Korkut ve diğerleri (2020), salgın kaynaklı günlük vaka ve ölüm sayılarının BIST Turizm Endeksi üzerindeki etkisini ARDL sınır testi ile incelemiştir. 11 Mart – 2 Temmuz 2020 tarihleri arasındaki günlük verilerin kullanıldığı çalışmanın sonuçlarına göre, vaka ve ölüm sayılarının turizm endeksi ile eşbütünleşik bir yapıda olduğu bulunmuştur. Öte yandan kısa dönemde Covid-19'un BIST Turizm Endeksi şirketlerini negatif etkilediği, uzun dönemde ise normalleşme süreci ile beraber hisse fiyatlarında toparlanmaların yaşandığı görülmüştür.

Levend (2020), Covid-19 salgınının gıda ve içecek sektöründeki şirketlerin hisse senedi getirisine ve volatilitesine etkisini araştırmıştır. BIST Gıda Endeksi'nde yer alan 22 şirketin dahil edildiği çalışmada 10 Ocak – 29 Mayıs 2020 tarihleri arası analiz dönemi olarak belirlenmiştir. Gıda Endeksi'nin performansı diğer referans endeksler ile trend analizi ve karşılaştırmalı analiz yöntemlerinin kullanılarak karşılaştırılmıştır. Ayrıca Gıda Endeksi şirketlerinin hisse senedi getiri performansları ve volatiliteyi; şirket büyüklüğü, karlılık ve borç oranlarına göre oluşturulan 10 portföyde incelenmiştir. Çalışmanın sonuçları, Gıda Endeksi'nin diğer endekslere göre daha olumlu bir performans izlediğini ve bunun yanında salgının ilk dönemlerinde bütün endekslerde önemli değer kayıplarının yaşandığını göstermiştir. Bununla birlikte gıda sektörü şirketlerinden oluşturulan portföylerin tamamının diğer endekslerden daha yüksek getiri sunduğu ve aynı zamanda daha yüksek volatiliteye de sahip oldukları tespit edilmiştir.

Mazur ve diğerleri (2020), Covid-19 salgını nedeniyle 2020 yılı Mart ayında piyasalarda meydana gelen çöküş sırasında ABD borsasının performansını araştırmıştır. Olay çalışması yönteminin kullanıldığı çalışmada doğalgaz şirketlerinin büyük düşüşlerin yaşandığı günlerde %11 ile %17 arasında getiri elde ettiği, yine gıda ve kimya sektöründeki şirketlerden bazılarının bir günde %20 getiri sağladığı görülmüştür. Ayrıca sağlık ve yazılım şirketlerinin de önemli getiriler sağladığı, öte yandan petrol, gayrimenkul, eğlence ve konaklama şirketlerinin ise dramatik düşüşler yaşadığı tespit edilmiştir.

Orhan ve Tırman (2020), Covid-19'un BIST 100 Endeksi'nde yer alan 15 farklı sektör üzerindeki etkisini incelemişlerdir. 15 farklı sektörün 2018, 2019 ve 2020 yıllarının 11 Mart – 11 Nisan tarihleri arasındaki ortalama getirilerinin incelendiği çalışmada; tanımlayıcı istatistikler, korelasyonlar ve risk getiri dağılımları kullanılmıştır. Çalışmanın sonuçları, bütün sektörlerde pandemi süresince 2019 ve 2018 yıllarına göre riskin arttığını göstermiştir. Bununla birlikte sektörlerin ortalama getiri kayıplarının kademeli olarak azaldığı görülmüştür. Ayrıca salgının ilk dönemlerinde en yüksek getiri %9,21 ile sağlık ve ilaç sektöründe, en yüksek getiri kaybı %17,40 ile tekstil ve giyim eşyası sektöründe gerçekleşmiştir.

Ölmez ve Ekinci (2020), Covid-19 salgınının BIST 100 Endeksi üzerindeki etkilerini inceledikleri çalışmalarında olay çalışması ve zaman serileri yöntemlerini kullanmışlardır. Türkiye'de salgının ortaya çıktığı 10 Mart 2020 tarihinde BIST 100 Endeksi ve mali, sınai, hizmet ve teknoloji sektör endekslerinin anormal getiriye sahip olduğu ve salgın döneminde olumsuz etkilendiği tespit edilmiştir. Ayrıca, belirsiz ve beklenmedik bir olay olarak değerlendirilebilecek salgının BIST 100 üzerinde etkili olduğu ve oynaklığa sebebiyet verdiği görülmüştür.

Özdemir (2020), Covid-19 vaka ve ölüm sayılarıyla mali, sınai, hizmet ve teknoloji sektör endeksleri arasındaki ilişkiyi Hatemi-J asimetrik nedensellik testi ile incelemiştir. 12 Mart ile 31 Ağustos tarihleri arasındaki günlük verilerin kullanıldığı çalışmanın sonuçlarına göre; vaka sayılarındaki önemli düzeydeki artışların mali sektör endeksinde negatif etki gösterdiği, öte yandan vefat sayıları ile mali sektör endeksi arasında nedensel bir ilişkinin bulunmadığı görülmüştür. Vaka sayılarındaki pozitif veya negatif şokların hizmet sektör endeksinde zaman zaman pozitif zaman zaman da negatif şoklara neden olduğu gözlenmiştir. Hem vaka hem de vefat sayılarında ortaya çıkan pozitif ya da negatif şoklar sınai sektör endeksi üzerinde pozitif veya negatif şok etkisi gösterdiği, teknoloji sektör endeksinde ise pozitif şoklara neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Peker ve Demirhan (2020), Covid-19'un BIST'te işlem gören hisse senetlerinin getirileri ve volatiliteyi üzerindeki etkilerini sektörel olarak incelemişlerdir. Çalışmada; sektör getirilerinin salgının Çin'de başladığı 7 Ocak, Türkiye'de başladığı 11 Mart ve salgına yönelik ciddi önlemlerin alındığı 21 Mart tarihlerinde nasıl tepkiler verdiği analiz edilmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre; salgının Çin'de başlamasından pozitif, Türkiye'de başlamasından negatif etkilenen sektörlerin gıda, tekstil, inşaat, perakende ticaret, kağıt, lokanta ve oteller, gayrimenkul

yatırım ortaklıkları, ulaştırma, bankacılık ve sigortacılık ile teknoloji sektörleri olduğu görülmüştür. Öte yandan salgının Çin’de başlamasından etkilenmeyip Türkiye’de başlamasından etkilenen sektörlerin ise kimya, metal ana sanayi, metal eşya, taş ve toprağa dayalı sanayi, toptan ticaret ile spor sektörleri olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte salgının Çin’de başlamasından negatif yönde etkilenen sektörlerin holdingler, mali hizmetler ve finansal kiralama sektörleri olduğu görülmüştür. Elektrik, gaz ve buhar sektörünün ise salgından bağımsız her dönemde olumlu gelişme gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca volatilitede yaşanan değişimlerin, getiri performanslarıyla benzer bir davranış gösterdiği gözlenmiştir.

Shen ve diğerleri (2020), Çin borsasındaki şirketlerin kurumsal performansları üzerine Covid-19’un etkisini araştırmışlardır. Bu amaçla, şirketlerin 2014 ve 2020 yılları arasındaki ilk çeyrek verilerinin dahil edildiği çalışmada, yatırım ölçekleri ve toplam gelirleri azalan şirketlerde salgının olumsuz etkilerinin daha fazla olduğu görülmüştür. Bununla birlikte salgından etkilenen turizm, yiyecek içecek ve ulaştırma sektörlerinde üretim, faaliyet ve satışların olumsuz etkilenmesinin getiri oranına da negatif yansıdığı tespit edilmiştir. Ayrıca salgından yüksek düzeyde etkilenen bölgelerde olumsuz etkinin daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tayar ve diğerleri (2020), Covid-19’un Türkiye’deki sektörel etkilerini Basit Lineer Regresyon modeli ile incelemişlerdir. Aktif vaka sayılarındaki değişimin bağımsız değişken, BIST sektör endekslerindeki günlük değişimlerin bağımlı değişken olarak alındığı çalışmanın sonuçlarına göre; salgının elektrik, ulaştırma, mali, sınai ve teknoloji sektör endeksleri üzerinde yüksek düzeyde olumsuz etkilere sahip olduğu görülmüştür. Bununla birlikte incelenen 10 sektörün, ticaret sektörü hariç, salgından farklı düzeylerde olumsuz olarak etkilendiği tespit edilmiştir.

Zeren ve Hızarcı (2020), 23 Ocak – 13 Mart 2020 tarihleri arasındaki günlük ölüm ve vaka sayılarının borsalar üzerindeki etkilerini Maki eşbütünleşme testini kullanarak araştırmışlardır. Çin, Güney Kore, İtalya, Almanya, Fransa ve İspanya verilerinin kullanıldığı çalışmanın sonuçlarına göre; toplam ölüm sayısı bu ülke borsalarının birlikte hareket ettiği görülmüştür. Buna karşılık vaka sayısı Çin, Güney Kore ve İspanya borsalarının eşbütünleşik yapıda olduğu İtalya, Fransa ve Almanya borsalarının ise eşbütünleşik yapıda olmadığı sonucuna varılmıştır.

Mittal ve Sharma (2021) salgın sürecinin Hindistan borsasındaki sağlık ve ilaç sektörü hisselerini nasıl etkilediğini araştırmışlardır. Olay çalışması yönteminin kullanıldığı çalışmada ilgili sektör endekslerinin 15 Mayıs 2019 ve 24 Nisan 2020 tarihleri arasındaki kapanış verileri esas alınmıştır. Üç aşamalı analizin yapıldığı çalışmanın ilk bölümünde ilgili sektör endekslerinin son 1 aylık durumu incelenmiş ve sağlık sektörünün %14 getiri sağladığı görülmüştür. İkinci aşamada ise 31 Ocak 2020 öncesi 177 gün ve 1 Şubat 2020 sonrası 55 günün ortalama getirileri analiz edildiğinde sadece sağlık sektörünün %18 gibi pozitif getiri elde ettiği tespit edilmiştir. Üçüncü aşamada ise ülkede ilk vakanın görüldüğü günden sonra sağlık sektörünün anormal getiriler getirip getirmediği incelendiğinde bu sektörün anormal pozitif getiriler sunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Salgının finansal tablolar üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalardan bazıları ise şöyledir: Demir (2020), Covid-19’un etkilerini BIST 100 şirketlerinin mali tablo verileri üzerinden oran analiz yöntemiyle analiz etmiştir. Ocak – Haziran 2019 ile Ocak – Haziran 2020 döneminin karşılaştırıldığı çalışmada, 2020 yılının ilk yarısı itibarıyla şirketlerin borçlarının varlıklarından daha fazla artış gösterdiği, 2020 yılı birinci çeyrekteki büyümenin yavaşladığı ve satış ve karlılıkların düştüğü sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca enerji, imalat, toptan ve perakende ticaret sektörlerinde likidite oranlarında iyileşme, diğer sektörlerde ise bozulmanın olduğu görülmüştür. Mali yapı oranlarının; imalat, teknoloji ve haberleşme sektörlerinde geçen yıla göre iyileşme kaydettiği, varlık kullanım oranlarında ise perakende ticaret sektörü hariç diğer sektörlerde bozulmanın olduğu tespit edilmiştir.

Özen (2020) ise BIST 30 şirketlerinin salgın öncesi ve sonrası üçer aylık iki dönemdeki ve 2019 ve 2020 yılı 6 aylık gelir tablolarını yatay analiz tekniği ile karşılaştırarak incelemiştir. Yapılan inceleme sonucunda 2020 yılının ilk 6 ayında, BIST 30 şirketlerinin 16'sının dönem karının 2019 yılı ilk 6 ayına göre artış, 14 şirketin dönem karının ise azalış gösterdiği görülmüştür. Havayolu ulaşımı, petrol ve demir çelik sektörleri salgından en yüksek düzeyde etkilenen sektörler olurken, en düşük düzeyde etkilenen sektörlerin ise bankacılık, iletişim, perakende ticaret ve teknoloji sektörleri olduğu sonucu elde edilmiştir.

Tibiletti ve diğerleri (2020), Covid-19 salgınının İtalya'da borsaya kayıtlı şirketlere etkisini analiz etmişlerdir. Finansal şirketler hariç olmak üzere tesadüfi olarak seçilen 152 İtalyan şirketinin mali tablolarının içerik analizi ile incelendiği çalışmanın sonuçlarına göre; 31.12.2019 mali tablolarında şirketlerin %60'ı Covid-19'un gelirlerini etkilemediğini belirtmişken, 30.06.2020 mali tablolarında şirketlerin %70'i salgının gelirlerini etkilediğini ifade etmiştir. Ayrıca 2019 yılı ile karşılaştırıldığında ortalama %21'lik bir ciro kaybı olduğu ve sektörel olarak sadece gıda ve ilaç sektörünün salgından olumlu etkilendiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte şirketlerin gelirlerinde düşüş yaşanmasına rağmen yükümlülüklerini yerine getirmede bir sıkıntı yaşamadıkları görülmüştür.

Cerezo ve diğerleri (2021), şirketlerin salgın sürecinden ne kadar ciddi bir şekilde etkilendiklerini inceledikleri çalışmalarında The Banco De Espana'nın yapmış olduğu İşletme Faaliyetleri Anketi'nin Kasım 2020'de yayınlanan ilk sonuçlarından yararlanmışlardır. İşletmeler tarafından anketteki sorulara verilen yanıtlar ile işletmelerin karakteristik özelliklerini birleştiren çalışmanın sonuçları, küçük ölçekli işletmelerde cironun ve istihdamın daha belirgin bir şekilde azaldığını göstermiştir. Ayrıca her sektör ve bölgede; daha genç, daha az verimli ve kentsel alanlarda bulunan işletmelerde salgının olumsuz etkilerinin daha fazla olduğu görülmüştür. En fazla ciro ve istihdam kaybının konaklama sektöründe olduğu görülürken, imalat sektöründeki ortalama ciro kaybının ise %12,7 olduğu tespit edilmiştir.

2. Veri ve Yöntem

Çalışma örnekleme, BIST'te işlem gören imalat sektörü şirketlerinden oluşmaktadır. İmalat sektöründe yer alan şirketler, Kamuyu Aydınlatma Platformu (KAP)'nda yer alan sektör sınıflandırması esas alınarak alt sektörler ayrışmış ve her bir alt sektör itibarıyla salgın sürecinin şirketlerin faaliyet sonuçlarını gösteren gelir tablosu verileri üzerindeki etkileri belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmada incelenecek olan sektörler numaralandırılmış ve çalışmanın geri kalan bölümündeki tablolarda, sektörler bu numaralandırma biçimiyle ifade edilmiştir. Çalışmada yer alan şirketlerin sektörler itibarıyla dağılımı ve sektörlerin numaralandırması Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2: Şirketlerin Sektörlere Göre Dağılımı ve Sektörlerin Numaralandırması

Ana Sektör	Sektör No	Alt Sektörler	Sayı
İmalat	1	Ana Metal Sanayi	18
	2	Diğer İmalat Sanayi	1
	3	Gıda İçecek ve Tütün	27
	4	Kağıt ve Kağıt Ürünleri, Basım Yayın	13
	5	Kimya, İlaç Petrol Lastik ve Plastik Ürünler	36
	6	Metal Eşya, Makine, Elektrikli Cihazlar ve Ulaşım Araçları	33
	7	Orman Ürünleri ve Mobilya	5
	8	Taş ve Toprağa Dayalı	26
	9	Tekstil Giyim Eşyası Deri	23
Toplam			182

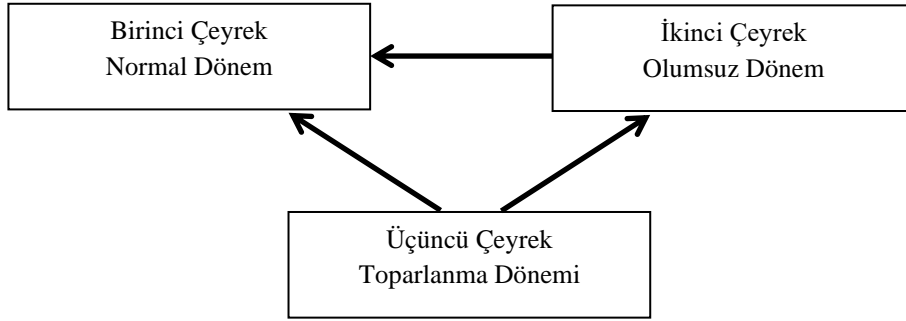
Çalışmada imalat sektöründe yer alan şirketlerin 2020 yılına ait 3 aylık, 6 aylık ve 9 aylık gelir tablolarındaki veriler kullanılarak birinci çeyrek, ikinci çeyrek ve üçüncü çeyrek dönemlere ilişkin üçer aylık verileri elde edilmiştir. İmalat sektöründeki şirketlerin çalışma kapsamında incelenen gelir tablosu verileri Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3: *İncelenen Gelir Tablosu Verileri*

Hasılat	Esas Faaliyet Karı / Zararı
Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri (PSDG)	Finansman Giderleri
Genel Yönetim Giderleri (GYG)	Dönem Karı / Zararı

Şirketlerin Tablo 3’te sunulan üç ayrı çeyrek döneme ilişkin verileri, Şekil 1’de gösterildiği gibi karşılaştırılarak, COVID-19 salgın sürecinin şirketlerin gelir tablosuna yansımaları incelenmiştir.

Şekil 1: *Çalışma Kapsamındaki Şirketlerin Karşılaştırılan Dönemleri*

Birinci Çeyrek Dönem: Salgın etkilerinin şirketlerin mali tablolarında görülmediği dönem olarak kabul edilmiştir.

İkinci Çeyrek Dönem: Salgını önlemek amacıyla alınan önlemler ve insan hareketliliğinin azalması nedeniyle şirket mali tablolarında salgının olumsuz etkilerinin hissedildiği dönem olarak kabul edilmiştir.

Üçüncü Çeyrek Dönem: Alınan önlemlerin gevşetilmesi ve insan hareketliliğinin yeniden artmasına bağlı olarak şirket mali tablolarında toparlanma sürecinin yaşandığı dönem olarak kabul edilmiştir.

Çalışmada ilk olarak ikinci çeyrek verileriyle birinci çeyrek verileri karşılaştırılarak, salgın sürecinin şirketlerin faaliyet sonuçları üzerindeki olası olumsuz etkileri sektörler itibariyle ortaya konulmaya çalışılmıştır. Daha sonra üçüncü çeyrek ve ikinci çeyrek dönem verileri karşılaştırılmış ve toparlanma sürecinin sektörler itibariyle durumu gözlenmiştir. Son olarak üçüncü çeyrek ve birinci çeyrek verilerinin karşılaştırılması yoluyla, şirketlerin üçüncü çeyrek itibariyle normal dönem olarak kabul edilen birinci çeyreğe göre ne durumda oldukları sektörel olarak belirlenmek istenmiştir.

Çalışmada; her bir alt sektör için bu sektörlerde yer alan şirketlerin, karşılaştırılan çeyrek dönemler itibariyle Tablo 3’te gösterilen gelir tablosu verilerinde yatay analiz tekniği uygulanarak meydana gelen yüzdesel değişim hesaplanmış ve sektörler göre meydana gelen değişimler, ortalama ve medyan cinsinden ifade edilmiştir. Karşılaştırılan gelir tablosu verilerinden brüt kar / zarar, esas faaliyet karı / zararı ve dönem net karı / zararı verilerinde karşılaştırılan çeyrek dönemler itibariyle değişim yüzdeleri hesaplanırken karın artması ve zararın azalması olumlu değişim; karın azalması ve zararın artması ise olumsuz değişim olarak değerlendirilmiştir.

3. Bulgular

3.1. Sektörlere Göre Hasılatlarda Meydana Gelen Değişimlere İlişkin Bulgular

Tablo 4: Sektörlere Göre Çeyrek Dönemler İtibariyle Hasılat Değişimlerine İlişkin Veriler

	Sektör	Ortalama	Medyan	Max	Min	Artan	Azalan	N
İkinci Çeyrek- Birinci Çeyrek	1	-%11,51	-%14,70	%61,46	-%52,55	5	13	18
	2	%17,47	%17,47					1
	3	-%2,52	-%2,27	%60,27	-%84,32	10	14	24
	4	-%7,21	-%5,19	%30,18	-%44,09	5	8	13
	5	-%9,31	-%14,55	%138,20	-%55,70	9	22	31
	6	-%3,95	-%0,74	%106,19	-%102,78	15	15	30
	7	-%4,51	-%4,51	-%3,20	-%5,81	0	2	2
	8	%26,66	%22,04	%128,64	-%33,19	11	5	16
	9	-%40,20	-%46,91	%30,59	-%87,51	2	18	20
Üçüncü Çeyrek- İkinci Çeyrek	1	%110,88	%40,87	%1154,43	-%28,68	16	2	18
	2	%32,20	%32,20					1
	3	%88,50	%7,20	%1554,60	-%31,19	14	10	24
	4	%122,36	%20,16	%1363,92	-%14,25	10	3	13
	5	%34,42	%37,97	%125,07	-%17,58	22	5	27
	6	%128,18	%43,24	%2619,07	-%24,01	26	5	31
	7	%54,10	%54,10	%63,50	%44,70	2	0	2
	8	%33,04	%29,50	%95,60	-%20,69	14	2	16
	9	%134,23	%77,73	%516,63	%17,86	19	0	19
Üçüncü Çeyrek- Birinci Çeyrek	1	%96,65	%18,34	%1366,20	-%27,32	15	3	18
	2	%55,30	%55,30					1
	3	%28,46	%1,42	%227,52	-%61,94	13	11	24
	4	%64,99	%11,62	%718,54	-%15,87	10	3	13
	5	%23,28	%18,91	%144,70	-%45,08	20	6	26
	6	%34,20	%35,03	%94,91	-%41,28	26	4	30
	7	%47,03	%47,03	%54,00	%40,06	2	0	2
	8	%58,28	%39,52	%156,59	%13,76	15	0	15
	9	%14,34	%4,39	%89,68	-%37,97	11	8	19

İkinci Çeyrek – Birinci Çeyrek Karşılaştırması: Tablo 4 incelendiğinde; salgın sürecinin etkisinin en yoğun hissedildiği dönem olan ikinci çeyrekte birinci çeyreğe göre, diğer imalat sanayi ile taş ve toprağa dayalı sektörler dışında diğer bütün sektörlerde hasılatlarda ortalama olarak azalış yaşanmıştır. Tekstil, giyim eşyası ve deri sektörü; bu dönemde uygulanan kısıtlamaların etkisiyle insan hareketliliğinin azalmasına bağlı olarak en fazla hasılat azalışı yaşayan sektör olarak dikkat çekmektedir. Bu sektörde hasılatlar ortalama olarak %40,20 gerileme göstermiştir. Tekstil, giyim eşyası ve deri sektöründe ikinci çeyrekte hasılatı artan sadece 2 şirket bulunmaktadır. Yine ikinci çeyrekte hasılatı en olumsuz etkilenen sektörler, ana metal sanayi ile kimya, ilaç petrol lastik ve plastik ürünler sektörüdür. Bu sektörlerde hasılatlar, ortalama olarak sırasıyla %11,51 ve %9,31 azalış göstermiştir. Gıda, içecek ve tütün (-%2,52), metal eşya, makine, elektrikli cihazlar ve ulaşım araçları (-%3,95) sektörleri ile orman ürünleri ve mobilya sektöründe (-%4,51) hasılatlarda ortalama olarak daha sınırlı bir azalış gerçekleşmiştir.

Taş ve toprağa dayalı sektörlerde faaliyet gösteren şirketlerin hasılatlarında, ikinci çeyrekte ortalama olarak artış yaşanması dikkat çekicidir. Bununla birlikte sadece bu sektörde, hasılatı artan şirket sayısı hasılatı azalan şirket sayısından fazladır. Dolayısıyla, ikinci çeyrekte taş ve toprağa dayalı sektörlerde yer alan şirketlerin faaliyetlerinin olumlu yönde etkilendiği söylenebilir. Bu sonucun en temel sebebi; taş ve toprağa dayalı sektörlerde yer alan şirketlerin (çimento, seramik vb.) faaliyetlerinin, insan hareketliliğinin azalmasından etkilenmemesi olarak gösterilebilir.

Üçüncü Çeyrek – İkinci Çeyrek Karşılaştırması: Tablo 4 incelendiğinde üçüncü çeyrekte imalat sektörünün bütün alt sektörlerinde, hasılatlar beklendiği gibi ortalama olarak artış göstermiştir. Hasılatların ortalama olarak en fazla artış gösterdiği sektör ise, %134,23 ile ikinci çeyrekte en fazla azalış yaşanan sektör olan tekstil, giyim eşyası, deri sektörüdür. Ayrıca tekstil, giyim eşyası, deri sektöründe üçüncü çeyrekte hasılatı azalan şirket bulunmamaktadır. Dolayısıyla kısıtlamaların kalkması ve insan hareketliliğinin artmasından en olumlu etkilenen sektörün tekstil, giyim eşyası, deri sektörü olduğu söylenebilir. Bu sektörü; %128,18 ortalama hasılat artışı ile metal eşya, makine, elektrikli cihazlar ve ulaşım araçları, %122,36 ile kağıt ve kağıt ürünleri, basım yayın ve %110,88 ile ana metal sanayi sektörleri takip etmektedir. Bu sektörlerdeki ortalama hasılat artışının bu kadar yüksek çıkmasının, bazı şirketlerde yaşanan aşırı hasılat artışlarından kaynaklandığı söylenebilir.

Hasılat artışlarının ortalama olarak en az olduğu sektörler; %32,20 ile diğer imalat sanayi, %33,04 ile taş ve toprağa dayalı ve %34,42 ile kimya, ilaç petrol lastik ve plastik ürünler sektörleridir. Buna bağlı olarak; ikinci çeyrekte hasılat artışı yaşanan veya diğer sektörlerle nazaran daha az hasılat azalışı yaşanan sektörlerde, üçüncü çeyrekte daha zayıf hasılat artışlarının yaşandığı söylenebilir. Hasılatı azalan şirket sayısının en fazla olduğu sektör ise gıda, içecek, tütün sektörüdür. Gıda, içecek, tütün sektöründe 10 şirketin hasılatında azalış gerçekleşmiş olup, medyan değerleri açısından değerlendirildiğinde de bu sektörün en az hasılat artışı yaşanan sektör olduğu görülmektedir. Ayrıca hasılatı en fazla azalış gösteren şirket (%31,19) de gıda, içecek, tütün sektöründe yer almaktadır. Bu sonuçlar; insanların zamanın büyük bölümünü evlerinde geçirdiklerinde ve insan hareketliliğinin azaldığı dönemde gıda, içecek, tütün sektörünün en olumlu etkilenen sektörlerden olduğunu, bununla birlikte insan hareketliliğinin arttığı dönemde ise olumsuz etkilenen sektörlerin başında geldiğini göstermektedir.

Üçüncü Çeyrek – Birinci Çeyrek Karşılaştırması: Tablo 4'e göre, imalat sektörünün bütün alt sektörlerinde üçüncü çeyrekte gerçekleşen ortalama hasılat verilerinin, normal dönem olarak kabul edilen birinci çeyrek hasılat verilerine göre artış gösterdiği görülmektedir. Bu durum üçüncü çeyrekte hızlı bir toparlanma sürecinin yaşandığına ilişkin önemli bir göstergedir. Diğer bir ifadeyle ikinci çeyrekte biriken talebin, üçüncü çeyrek hasılat rakamlarında etkisini gösterdiği söylenebilir.

Üçüncü çeyrekte birinci çeyreğe göre; ortalama olarak en fazla hasılat artışı yaşanan sektörler %96,65 ana metal sanayi, %64,99 ile kağıt ve kağıt ürünleri, basım yayın ve %58,28 ile taş ve toprağa dayalı sektörlerdir. Bu sektörlerde ortalamanın yüksek çıkmasının en önemli nedeni, bazı şirketlerin hasılatlarında yaşanan aşırı artışlardır. Dolayısıyla uç değerlerin etkisini gidermek için medyan verilerine bakıldığında; tek şirketin yer aldığı diğer imalat sanayi ve sadece 2 şirketin verilerinin hesaplamaya dahil olduğu orman ürünleri ve mobilya sektörünün dışında en fazla hasılat artışının %39,52 ile taş ve toprağa dayalı sektörde gerçekleştiği görülmektedir. Taş ve toprağa dayalı sektörü %35,03 ile metal eşya, makine, elektrikli cihazlar ve ulaşım araçları sektörü takip etmektedir.

Gerek ortalama gerekse medyan değerleri açısından üçüncü çeyrekte birinci çeyreğe göre, en az hasılat artışı gerçekleşen sektörlerin başında tekstil, giyim eşyası, deri sektörü gelmektedir. Yine

kimya, ilaç petrol lastik ve plastik ürünler sektörü de her iki değer açısından daha düşük düzeyde hasılat artışı gerçekleşen sektörler arasında yer almaktadır.

Tabloda dikkat çeken bir başka sonuç ise, taş ve toprağa dayalı sektörlerde faaliyet gösteren şirketlerin hasılatlarında karşılaştırılan bütün dönemler itibariyle istikrarlı bir artış yaşanmasıdır. Dolayısıyla salgın sürecinin etkilerinin görüldüğü 2020 yılının, bu sektörde faaliyet gösteren şirketler açısından pozitif gelişmelerin yaşandığı bir yıl olduğu söylenebilir.

3.2. Sektörlere Göre Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderlerinde Meydana Gelen Değişimlere İlişkin Bulgular

Tablo 5: Sektörlere Göre Çeyrek Dönemler İtibariyle PSDG'deki Değişimlere İlişkin Veriler

	Sektör	Ortalama	Medyan	Max	Min	Artan	Azalan	N
İkinci Çeyrek- Birinci Çeyrek	1	-%15,85	-%18,34	%19,49	-%45,76	3	15	18
	2	-%5,65	-%5,65					0
	3	-%10,65	%0,94	%35,81	-%70,84	13	11	24
	4	%1,13	-%2,34	%47,93	-%30,16	6	7	13
	5	%13,20	-%8,90	%752,30	-%63,37	10	21	31
	6	-%16,28	-%18,74	%91,20	-%88,20	6	24	30
	7	-%12,58	-%12,58	-%3,08	-%22,08	0	2	2
	8	-%5,96	-%14,35	%40,62	-%46,98	7	9	16
	9	-%28,13	-%33,44	%69,69	-%87,32	2	18	20
Üçüncü Çeyrek- İkinci Çeyrek	1	%28,41	%25,62	%110,47	-%44,25	14	4	18
	2	%21,24	%21,24					0
	3	%102,25	%11,50	%1141,18	-%23,10	15	9	24
	4	%29,26	%6,08	%294,32	-%27,21	9	4	13
	5	%16,55	%14,38	%71,97	-%17,60	21	6	27
	6	%170,78	%28,47	%3485,99	-%70,61	25	6	31
	7	%19,14	%19,14	%48,30	-%10,02	1	1	2
	8	%42,56	%19,15	%342,10	-%42,85	10	6	16
	9	%82,70	%38,22	%710,35	-%27,97	19	1	20
Üçüncü Çeyrek- Birinci Çeyrek	1	%6,07	%2,18	%94,35	-%60,79	11	7	18
	2	%14,38	%14,38					0
	3	%47,20	%7,81	%600,59	-%69,13	17	7	24
	4	%36,22	%3,59	%416,26	-%20,82	8	5	13
	5	%31,01	%7,61	%745,25	-%60,06	16	11	27
	6	%39,77	%9,17	%748,97	-%59,74	19	11	30
	7	%1,38	%1,38	%15,56	-%12,79	1	1	2
	8	%22,05	%8,94	%184,01	-%42,96	10	5	15
	9	%5,04	-%4,50	%109,68	-%54,84	10	10	20

İkinci Çeyrek – Birinci Çeyrek Karşılaştırması: Tablo 5 incelendiğinde kağıt ve kağıt ürünleri, basım yayın sektörü ile kimya, ilaç petrol lastik ve plastik ürünler sektörü dışındaki diğer sektörlerde PSDG'de ortalama olarak azalış gerçekleştiği görülmektedir. Medyan değerleri açısından bakıldığında da gıda, içecek ve tütün sektörü dışındaki diğer sektörlerde PSDG'de azalış olduğu dikkat çekmektedir. Aynı zamanda ikinci çeyrekte birinci çeyreğe göre gıda, içecek ve tütün sektörü dışındaki diğer bütün sektörlerde PSDG azalan şirket sayısının PSDG artan şirket sayısına göre fazla olduğu görülmektedir. Buna bağlı olarak, ikinci çeyrek dönemde insan hareketliliğinin azalması neticesinde, imalat sektöründe yer alan şirketlerin pazarlama satış

ve dağıtım giderlerinde ortalama olarak azalış meydana gelmiştir. Gerek ortalama olarak gerekse medyan değerleri açısından PSDG en çok azalan sektör, tekstil, giyim eşyası ve deri sektörüdür. İkinci çeyrekte hasılat açısından da en çok gerileme yaşayan sektörün tekstil, giyim eşyası ve deri sektörü olduğu düşünüldüğünde, PSDG'nin de en çok azaldığı sektörün tekstil, giyim eşyası ve deri sektörü olması normal olarak değerlendirilebilir. Diğer bir ifadeyle satış hasılatının azalmasına bağlı olarak satışların gerçekleşmesi için yapılan giderlerde de azalma meydana geldiği söylenebilir. Tekstil, giyim eşyası ve deri sektörünün dışında metal eşya, makine, elektrikli cihazlar ve ulaşım araçları sektörü, ana metal sanayi sektörü ile orman ürünleri ve mobilya sektöründe de PSDG'de ortalama olarak %10'un üzerinde azalış gerçekleşmiştir.

Kimya, ilaç petrol lastik ve plastik ürünler sektöründe PSDG ortalama olarak artmasına rağmen bu artışın, bu sektörde yer alan bir şirketin PSDG'nin aşırı düzeyde (%752,30) artmış olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Bununla birlikte kağıt ve kağıt ürünleri, basım yayın sektöründe de PSDG'nin ortalama olarak az da olsa (%1,13) artış gösterdiği görülmektedir.

Ana metal sanayi sektörü, tekstil, giyim eşyası ve deri sektörü ve metal eşya, makine, elektrikli cihazlar ve ulaşım araçları sektöründe PSDG artan şirket sayısının PSDG azalan şirket sayısına göre oldukça düşük olduğu söylenebilir. Bu durum, bu sektörlerin PSDG'nin ortalama olarak en fazla azaldığı sektörler olması sonucunu doğurmaktadır.

Üçüncü Çeyrek – İkinci Çeyrek Karşılaştırması: Tablo 5'teki verilere bakıldığında üçüncü çeyrekte ortalama ve medyan değerleri açısından bütün sektörlerde PSDG'nin artış gösterdiği görülmektedir. Metal eşya, makine, elektrikli cihazlar ve ulaşım araçları sektörü ile gıda, içecek ve tütün sektöründe PSDG ortalama olarak %100'ün üzerinde artış göstermiştir. Bu sektörlerde bazı şirketlerin PSDG'nin aşırı düzeyde artmasının, böyle bir sonucun ortaya çıkmasında etkili olduğu söylenebilir. Orman ürünleri ve mobilya sektörü dışındaki diğer bütün sektörlerde PSDG artan şirket sayısı, PSDG azalan şirket sayısından fazladır. Özellikle tekstil, giyim eşyası ve deri sektöründe yer alan 20 şirketin 19'unun PSDG'nde artış gerçekleşmiştir. Üçüncü çeyrekte ikinci çeyreğe göre, PSDG ortalama olarak en az artan sektörler ise kimya, ilaç petrol lastik ve plastik ürünler sektörü (%16,55) ile orman ürünleri ve mobilya (%19,14) sektörleridir. Kimya, ilaç petrol lastik ve plastik ürünler sektörü, üçüncü çeyrekte ortalama olarak en az hasılat artışı gerçekleşen sektörlerden biri olmasına paralel olarak PSDG'nin de ortalama olarak en az arttığı sektör olmuştur. Ayrıca orman ürünleri ve mobilya, diğer imalat sanayi, ana metal sanayi ve kağıt ve kağıt ürünleri, basım yayın sektörlerinde de PSDG'nin diğer sektörlerle göre daha ılımlı bir artış gösterdiği görülmektedir.

Üçüncü Çeyrek – Birinci Çeyrek Karşılaştırması: Tablo 5'te yer alan üçüncü çeyrek verilerinin birinci çeyrek ile karşılaştırmasını içeren sonuçlar incelendiğinde, bütün sektörlerde PSDG'nin ortalama olarak artış gösterdiği görülmektedir. Üçüncü çeyrekte birinci çeyreğe göre PSDG'nin ortalama olarak en çok arttığı sektör %47,20 ile gıda, içecek ve tütün sektörü olurken, bu sektörü %39,77 ile metal eşya, makine, elektrikli cihazlar ve ulaşım araçları sektörü ve %36,22 ile kağıt ve kağıt ürünleri, basım yayın sektörü izlemektedir. Kimya, ilaç petrol lastik ve plastik ürünler sektörü ile taş ve toprağa dayalı sektörlerde de PSDG birinci çeyreğe göre %20'nin üzerinde artış göstermiştir. Bu karşılaştırma döneminde hemen hemen bütün sektörlerde PSDG artan şirket sayısı ile PSDG azalan şirket sayısının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Üçüncü çeyrekte birinci çeyreğe göre PSDG'nin ortalama olarak en az arttığı sektör %1,38 ile orman ürünleri ve mobilya sektörü olurken, bu sektörü %5,04 ile tekstil, giyim eşyası ve deri sektörü ve %6,07 ile ana metal sanayi sektörü izlemektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, üçüncü çeyrek dönemde insan hareketliliğinin artması imalat sektöründe yer alan şirketlerin hasılatlarına olumlu yansımış ve bunun neticesinde de şirketlerin hasılat elde edebilmek için katlandıkları PSDG'de artışlar meydana gelmiştir.

3.3. Sektörlere Göre Genel Yönetim Giderlerinde Meydana Gelen Değişimlere İlişkin Bulgular

Tablo 6: Sektörlere Göre Çeyrek Dönemler İtibariyle GYG'deki Değişimlere İlişkin Veriler

	Sektör	Ortalama	Medyan	Max	Min	Artan	Azalan	N
İkinci Çeyrek- Birinci Çeyrek	1	-%8,96	-%7,82	%16,16	-%37,65	3	15	18
	2	-%4,37	-%4,37					0
	3	-%9,26	-%6,60	%61,50	-%64,16	9	15	24
	4	-%12,95	-%9,34	%8,94	-%57,87	4	9	13
	5	%14,77	%0,32	%145,77	-%67,94	16	15	31
	6	%1,51	-%11,73	%163,64	-%74,53	11	19	30
	7	-%12,69	-%12,69	%18,30	-%43,67	1	1	2
	8	-%2,26	-%5,50	%68,71	-%44,20	5	11	16
	9	-%19,49	-%26,18	%260,84	-%109,86	3	18	21
Üçüncü Çeyrek- İkinci Çeyrek	1	%18,88	%11,81	%65,93	-%8,20	14	4	18
	2	%2,42	%2,42					0
	3	%19,67	%6,56	%115,40	-%71,84	17	8	25
	4	%10,63	%1,18	%122,12	-%18,22	7	6	13
	5	%14,14	%2,44	%358,88	-%88,55	16	11	27
	6	%12,43	%16,02	%148,15	-%108,32	20	11	31
	7	%24,04	%24,04	%64,27	-%16,19	1	1	2
	8	%4,93	%11,59	%41,53	-%47,16	12	4	16
	9	%72,02	%14,50	%1481,91	-%494,79	18	3	21
Üçüncü Çeyrek- Birinci Çeyrek	1	%6,52	%4,29	%36,08	-%15,98	12	6	18
	2	-%2,06	-%2,06					0
	3	%6,29	%0,90	%138,85	-%51,12	13	11	24
	4	-%3,85	-%0,64	%96,75	-%49,68	5	8	13
	5	%17,23	%1,70	%134,84	-%78,12	16	11	27
	6	%0,87	%1,18	%162,49	-%121,94	16	14	30
	7	-%4,17	-%4,17	-%0,86	-%7,47	0	2	2
	8	%0,70	%2,03	%40,56	-%36,96	8	7	15
	9	-%5,70	-%1,32	%39,32	-%78,17	10	11	21

İkinci Çeyrek – Birinci Çeyrek Karşılaştırması: Tablo 6 incelendiğinde, ikinci çeyrekte kimya, ilaç petrol lastik ve plastik ürünler sektörü ile metal eşya, makine, elektrikli cihazlar ve ulaşım araçları sektörü dışındaki sektörlerde GYG'nin ortalama olarak azalış gösterdiği görülmektedir. Kimya, ilaç petrol lastik ve plastik ürünler sektöründe gerek ortalama gerekse medyan değerlerine bakıldığında GYG'de bir artış yaşandığından söz edilebilir. Bu sektör dışındaki diğer bütün sektörlerde GYG azalan şirket sayısı, GYG artan şirket sayısından fazladır. GYG'de ortalama olarak en fazla azalış yaşayan sektör, %19,49 ile tekstil, giyim eşyası ve deri sektörü olmuştur. %12,95 ile kağıt ve kağıt ürünleri, basım yayın sektörü ve %12,69 ile orman ürünleri ve mobilya sektörü, GYG'de ortalama olarak en fazla azalış meydana gelen diğer sektörlerdir.

Üçüncü Çeyrek – İkinci Çeyrek Karşılaştırması: Tablo 6'da yer alan veriler incelendiğinde üçüncü çeyrekte ikinci çeyreğe göre bütün sektörlerde ortalama ve medyan değerleri açısından GYG'de artış meydana gelmiştir. GYG'de en çok artış yaşanan sektör %72,02 ile tekstil, giyim eşyası ve deri sektörüdür. Tekstil, giyim eşyası ve deri sektöründe diğer sektörlerle nazaran

GYG'nin bu kadar fazla artış göstermesinin, bu sektörde yer alan bir şirketin GYG'sinde %1481,91 düzeyinde bir artış yaşanmasından kaynaklandığı söylenebilir. %24,04 ile orman ürünleri ve mobilya sektörü, %19,67 ile gıda, içecek ve tütün sektörü ve %18,88 ile ana metal sanayi sektörü GYG'nin ortalama olarak en fazla artış gösterdiği diğer sektörlerdir. Diğer imalat sanayi sektörü (%2,42) ile taş ve toprağa dayalı sektörler (%4,93) ise, GYG'nin ortalama olarak en az artış gösterdiği sektörlerdir.

Üçüncü Çeyrek – Birinci Çeyrek Karşılaştırması: Tablo 6'da üçüncü çeyrek verilerinin birinci çeyrek verileriyle karşılaştırma sonuçlarını içeren bölüm incelendiğinde, bazı sektörlerde GYG'nin artış bazı sektörlerde ise azalış gösterdiği görülmektedir. Bu artış ve azalışların da kimya, ilaç petrol lastik ve plastik ürünler sektörü (%17,23) dışındaki sektörlerde tek haneli rakamlarda gerçekleştiği söylenebilir. Bu sektörü %6,52 artış ile ana metal sanayi sektörü ve %6,29 artış ile gıda, içecek ve tütün sektörü izlemektedir. Üçüncü çeyrekte birinci çeyreğe göre GYG'nin ortalama olarak en fazla azaldığı sektörler ise %5,70 ile tekstil, giyim eşyası ve deri sektörü, %4,17 ile orman ürünleri ve mobilya sektörü ve %3,85 ile kağıt ve kağıt ürünleri, basım yayım sektörleridir.

3.4. Sektörlere Göre Esas Faaliyet Karı / Zararında Meydana Gelen Değişimlere İlişkin Bulgular

Tablo 7: Sektörlere Göre Çeyrek Dönemler İtibariyle Esas Faaliyet Karı / Zararındaki Değişimlere İlişkin Veriler

	Sektör	Ortalama	Medyan	Max	Min	Artan	Azalan	N
İkinci Çeyrek- Birinci Çeyrek	1	-%6,34	%8,87	%355,11	-%262,17	10	8	18
	2	%184,92	%184,92					0
	3	%98,79	%14,30	%1040,95	-%176,85	15	9	24
	4	%3,76	-%17,45	%456,04	-%447,67	6	7	13
	5	-%13,38	-%11,82	%247,42	-%234,96	14	17	31
	6	%160,57	%25,04	%1650,77	-%526,85	19	11	30
	7	%36,19	%36,19	%60,06	%12,31	2	0	2
	8	%101,96	%41,40	%506,63	-%102,68	12	4	16
	9	%148,58	-%47,28	%4362,02	-%302,46	3	18	21
Üçüncü Çeyrek- İkinci Çeyrek	1	%609,47	%228,65	%4782,15	-%910,68	16	2	18
	2	-%47,14	-%47,14					0
	3	%160,86	%18,64	%2870,26	-%305,63	16	9	25
	4	-%2,77	%14,17	%416,21	-%505,68	8	5	13
	5	%192,12	%92,39	%3854,90	-%3209,41	21	6	27
	6	%142,01	%69,23	%1417,82	-%106,05	23	8	31
	7	%198,43	%198,43	%263,25	%133,60	2	0	2
	8	%65,33	%86,09	%762,91	-%1792,69	13	4	17
	9	%421,43	%155,10	%2082,61	-%4,59	20	1	21
Üçüncü Çeyrek- Birinci Çeyrek	1	%266,47	%133,72	%2360,83	-%116,19	16	2	18
	2	%50,62	%50,62					0
	3	%216,89	%11,80	%2597,84	-%86,56	14	10	24
	4	%13,33	%65,75	%183,03	-%434,89	8	5	13
	5	%85,47	%64,40	%547,07	-%336,62	20	7	27
	6	%508,19	%130,40	%6537,77	-%118,63	24	6	30
	7	%290,94	%290,94	%307,98	%273,91	2	0	2
	8	%234,29	%156,86	%881,62	-%150,80	13	3	16
	9	%617,59	%56,75	%10955,95	-%291,03	14	7	21

İkinci Çeyrek – Birinci Çeyrek Karşılaştırması: Tablo 7 incelendiğinde, ana metal sanayi ile kimya, ilaç petrol lastik ve plastik ürünler sektöründe esas faaliyet karında ortalama olarak olumsuz bir değişim gözlenirken, diğer sektörlerde olumlu değişimler görülmüştür. Esas faaliyet karında en olumlu performans gözlenen sektörler; diğer imalat sanayi (%184,92), metal eşya, makine, elektrikli cihazlar ve ulaşım araçları sektörü (%160,57), tekstil, giyim eşyası ve deri sektörü (%148,58) ile taş ve toprağa dayalı sektörler (%101,96)'dir. Bu sektörlerden tekstil, giyim eşyası ve deri sektöründe medyan değerlerine bakıldığında negatif bir performans gözleendiği gibi esas faaliyet karı olumlu yönde değişen şirket sayısının (3), olumsuz yönde değişen şirket sayısına (18) göre oldukça düşük kaldığı görülmektedir. Dolayısıyla tekstil, giyim eşyası ve deri sektörüne ilişkin olumlu gözükten performansın aslında tek bir şirketin esas faaliyet karında meydana gelen aşırı artıştan kaynaklandığı ve buna bağlı olarak tekstil, giyim eşyası ve deri sektöründe ikinci çeyrekte esas faaliyet karı göstergesi açısından da olumsuz bir performansın varlığından söz edilebilir. Tekstil, giyim eşyası ve deri sektörü ile beraber en olumsuz performans gösteren sektörün kimya, ilaç petrol lastik ve plastik ürünler sektörü (-%13,38) olduğu söylenebilir. Öte yandan orman ürünleri ve mobilya sektörü ile taş ve toprağa dayalı sektörlerde esas faaliyet karı olumlu yönde değişen şirket sayısının, olumsuz yönde değişen şirket sayısına göre önemli ölçüde üstün olduğu dikkat çekmektedir. Bu sektörlerin dışındaki sektörlerde esas faaliyet karında olumlu ve olumsuz yönde değişen şirket sayılarının genel olarak birbirine yakın olduğu görülmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde, ikinci çeyrekte bazı şirketlerin faaliyet karlarında yaşanan aşırı artış veya azalışların sektör ortalamalarına önemli ölçüde etki ettiği söylenebilir.

Üçüncü Çeyrek – İkinci Çeyrek Karşılaştırması: Tablo 7'deki verilere göre, tek bir şirketin yer aldığı diğer imalat sanayi ile kağıt ve kağıt ürünleri, basım yayın sektörü dışındaki sektörlerin tamamında esas faaliyet karında gerek ortalama gerekse medyan değerleri açısından olumlu performanslar gözlenmektedir. Kağıt ve kağıt ürünleri, basım yayın sektöründe de ortalama değer ile az da olsa olumsuz (-%2,77) bir performans varken, medyan değerleri ile olumlu bir durum söz konusudur. Yine aynı zamanda bu sektörde esas faaliyet karı artan şirket sayısı esas faaliyet karı azalan şirket sayısından fazladır. Dolayısıyla üçüncü çeyrekte yaşanan toparlanma sürecinin, genel olarak esas faaliyet karı üzerinde de olumlu yansımalarının olduğu söylenebilir.

Ana metal sanayi sektörü %609,47 ortalama esas faaliyet karı değişimi ile ilk sırada yer alırken, bu sektörü %421,43 ile tekstil, giyim eşyası ve deri sektörü, %198,43 ile orman ürünleri ve mobilya sektörü ve %192,12 ile kimya, ilaç petrol lastik ve plastik ürünler sektörü izlemektedir. Yine tekstil, giyim eşyası ve deri sektörü, diğer göstergelerde olduğu gibi esas faaliyet karı göstergesi açısından da üçüncü çeyrekte en olumlu performansın yaşandığı sektörler arasında yer almaktadır. Ana metal sanayi sektörü ile tekstil, giyim eşyası ve deri sektöründe faaliyet karında olumlu değişim yaşanan şirket sayısının, esas faaliyet karında olumsuz değişim yaşanan şirket sayısına göre önemli bir üstünlüğü bulunmaktadır. Taş ve toprağa dayalı sektörlerde diğer sektörlerle göre, üçüncü çeyrekte esas faaliyet karı açısından nispeten daha ılımlı bir performans gözlenmiştir. Bu sektörde esas faaliyet karında meydana gelen olumlu ortalama değişimin %65,33 ile diğer sektörlerin oldukça gerisinde kaldığı söylenebilir. Bununla birlikte bu sektörde faaliyet gösteren 17 şirketin 13'ünün esas faaliyet karında olumlu yönde bir değişim gerçekleşmiştir.

Üçüncü Çeyrek – Birinci Çeyrek Karşılaştırması: Tablo 7 incelendiğinde bütün sektörlerde üçüncü çeyrekte birinci çeyreğe göre hem ortalama hem de medyan değerler açısından esas faaliyet karında olumlu bir değişim görülmektedir. Tekstil, giyim eşyası ve deri sektörü (%617,59), metal eşya, makine, elektrikli cihazlar ve ulaşım araçları sektörü (%508,19), orman ürünleri ve mobilya sektörü (%290,94) ve ana metal sanayi sektörü (%266,47) esas faaliyet karı açısından ortalama olarak en olumlu değişimlerin yaşandığı sektörlerdir. Buna karşılık; kağıt ve

kağıt ürünleri, basım yayın sektörü (%13,33), diğer imalat sanayi (%50,62) ve kimya, ilaç petrol lastik ve plastik ürünler sektörünün (%85,47) esas faaliyet karında nispeten daha az olumlu değişimin yaşandığı sektörler olduğu söylenebilir.

Ayrıca ana metal sanayi sektöründe yer alan 18 şirketin 16'sının ve taş ve toprağa dayalı sektörlerde faaliyet gösteren 16 şirketin 13'ünün esas faaliyet karında olumlu yönde bir değişim gözlenirken diğer sektörlerde de esas faaliyet karında olumlu değişim yaşanan şirket sayısının fazla olduğu görülmektedir. Bu durum üçüncü çeyrekte yaşanan olumlu sürecin yansımaları olarak değerlendirilebilir.

3.5. Sektörlere Göre Finansman Giderlerinde Meydana Gelen Değişimlere İlişkin Bulgular

Tablo 8: Sektörlere Göre Çeyrek Dönemler İtibariyle Finansman Giderlerindeki Değişimlere İlişkin Veriler

	Sektör	Ortalama	Medyan	Max	Min	Artan	Azalan	N
İkinci Çeyrek- Birinci Çeyrek	1	-%8,57	-%0,58	%52,48	-%114,92	8	10	18
	2	%40,46	%40,46					0
	3	%32,37	-%0,21	%709,02	-%62,38	12	12	24
	4	-%8,41	-%14,92	%202,31	-%98,40	2	11	13
	5	%0,96	-%11,70	%129,87	-%56,38	12	19	31
	6	%274,31	-%4,69	%5648,94	-%75,10	12	18	30
	7	%22,68	%22,68	%29,15	%16,21	2	0	2
	8	-%2,47	-%2,07	%62,33	-%90,62	6	10	16
	9	-%10,07	-%1,77	%68,25	-%139,48	9	11	20
Üçüncü Çeyrek- İkinci Çeyrek	1	%88,33	%48,95	%525,37	-%66,27	14	4	18
	2	-%14,67	-%14,67					0
	3	%21,13	%7,98	%452,57	-%111,99	14	11	25
	4	%41,40	%7,15	%231,79	-%263,57	9	4	13
	5	%167,58	%42,01	%3334,12	-%90,39	17	10	27
	6	%52,10	%41,71	%340,08	-%138,67	22	9	31
	7	%52,58	%52,58	%54,88	%50,28	2	0	2
	8	%75,36	%8,36	%950,81	-%73,20	10	7	17
	9	%17,20	%37,58	%186,77	-%309,68	13	8	21
Üçüncü Çeyrek- Birinci Çeyrek	1	%46,07	%38,17	%253,67	-%86,26	13	5	18
	2	%19,86	%19,86					0
	3	%22,63	%13,74	%145,54	-%112,20	17	7	24
	4	-%4,61	-%6,26	%145,14	-%236,25	5	8	13
	5	%80,99	%37,69	%1398,09	-%77,92	18	9	27
	6	%201,66	%59,97	%3868,52	-%268,30	23	7	30
	7	%87,33	%87,33	%100,02	%74,63	2	0	2
	8	%25,34	%12,13	%152,73	-%70,51	9	7	16
	9	%32,78	%25,78	%152,02	-%150,35	13	7	20

İkinci Çeyrek – Birinci Çeyrek Karşılaştırması: Tablo 8 incelendiğinde, medyan değerleri ile değerlendirme yapıldığında 9 sektörden 7'sinde, ortalama değerlerine bakıldığında ise 9 sektörün 4'ünde finansman giderlerinde ortalama olarak azalış gerçekleştiği görülmektedir. Bununla birlikte diğer imalat sanayi ile orman ürünleri ve mobilya sektörü dışındaki sektörlerde finansman giderleri azalan şirket sayısının finansman giderleri artan şirket sayısından fazla

olduğu dikkat çekmektedir. Buna bağlı olarak ikinci çeyrekte genel olarak imalat sektörünün alt sektörlerinde finansman giderlerinde azalış yönünde bir seyir izlendiği söylenebilir.

Metal eşya, makine, elektrikli cihazlar ve ulaşım araçları sektöründe finansman giderlerinin ortalama %274,31'lik bir artış gösterdiği görülmektedir. Fakat bu artışın, bu sektörde yer alan bir şirketin finansman giderlerinin %5648,94'lük bir artış göstermesinden kaynaklandığı söylenebilir. Finansman giderlerinde en çok azalışın yaşandığı sektör ise %10,07'lik bir azalış ile tekstil, giyim eşyası ve deri sektörüdür. Bu sektörü %8,57 ile ana metal sanayi sektörü ve %8,41 ile kağıt ve kağıt ürünleri, basım yayın sektörü izlemektedir.

İkinci çeyrekte faaliyetlerindeki yavaşlamanın en yoğun hissedildiği sektörlerden olan tekstil, giyim eşyası ve deri sektöründe finansman giderlerinde de ortalama olarak daha fazla azalışın gerçekleşmesi de önemli bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

Üçüncü Çeyrek – İkinci Çeyrek Karşılaştırması: Tablo 8'deki üçüncü çeyrek – ikinci çeyrek karşılaştırmasına ilişkin verilere bakıldığında, diğer imalat sanayi dışındaki 8 sektörde finansman giderlerinde hem ortalama değerlerle hem de medyan değerleriyle artış yaşandığı görülmektedir. Aynı zamanda bu 8 sektörün tamamında finansman giderlerinde artış meydana gelen şirket sayısının, finansman giderlerinde azalış meydana gelen şirket sayısına göre fazla olması, finansman giderlerinin üçüncü çeyrekte artış eğiliminde olduğunun göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Finansman giderlerinde ortalama olarak en fazla artış meydana gelen sektörler; kimya, ilaç petrol lastik ve plastik ürünler sektörü (%167,58), ana metal sanayi sektörü (%88,33) ve taş ve toprağa dayalı (%75,36) sektörlerdir. Ortalama olarak en az artış gerçekleşen sektörler ise; tekstil, giyim eşyası ve deri sektörü (%17,20) ve gıda, içecek ve tütün (%21,13) sektörleridir.

Faizlerde meydana gelen düşüşün de etkisiyle üçüncü çeyrekte, imalat sektöründe yer alan şirketlerin büyük bir bölümünün finansman giderlerinde artan borçlanmaya paralel olarak artışlar yaşandığı söylenebilir.

Üçüncü Çeyrek – Birinci Çeyrek Karşılaştırması: Tablo 8'deki üçüncü çeyrek – birinci çeyrek karşılaştırmasına ilişkin verilere bakıldığında, kağıt ve kağıt ürünleri, basım yayın sektörü dışındaki 8 sektörde finansman giderlerinde hem ortalama değerlerle hem de medyan değerleriyle artış yaşandığı görülmektedir. Buna paralel olarak 8 sektörün tamamında finansman giderlerinde artış meydana gelen şirket sayısı, finansman giderlerinde azalış meydana gelen şirket sayısına göre fazladır. Dolayısıyla üçüncü çeyrekte imalat sektörünün alt sektörlerinin tamamına yakınında katlanılan finansman giderlerinin, hem ikinci çeyreğe hem de birinci çeyreğe göre artış eğiliminde olduğu söylenebilir.

Karşılaştırılan dönemler itibariyle finansman giderlerinde ortalama olarak en çok artış yaşanan sektörler; metal eşya, makine, elektrikli cihazlar ve ulaşım araçları sektörü (%201,66), orman ürünleri ve mobilya sektörü (%87,33) ile kimya, ilaç petrol lastik ve plastik ürünler sektörüdür (%80,99). Finansman giderlerinde ortalama olarak azalış gerçekleşen kağıt ve kağıt ürünleri, basım yayın sektörü dışında ortalama olarak en az artış yaşanan sektörler ise; diğer imalat sanayi (%19,86), gıda, içecek ve tütün (%22,63) ile taş ve toprağa dayalı sektörlerdir (%25,34).

Finansman giderleri üçüncü çeyrekte birinci çeyreğe göre en çok artış gösteren şirket %3868,52 ve en çok azalış gösteren şirket ise %268,30 ile metal eşya, makine, elektrikli cihazlar ve ulaşım araçları sektöründe yer almaktadır.

Genel olarak değerlendirildiğinde ikinci çeyrekte kısmen de olsa düşme eğilimine giren finansman giderlerinin, üçüncü çeyrek itibariyle faizlerdeki düşüşün de etkisiyle tekrar arttığı ve birinci çeyrek verilerine göre de daha yüksek seviyelere ulaştığı söylenebilir.

3.6. Sektörlere Göre Dönem Karı / Zararında Meydana Gelen Değişimlere İlişkin Bulgular

Tablo 9: Sektörlere Göre Çeyrek Dönemler İtibariyle Dönem Karı / Zararındaki Değişimlere İlişkin Veriler

	Sektör	Ortalama	Medyan	Max	Min	Artan	Azalan	N
İkinci Çeyrek- Birinci Çeyrek	1	%19,47	-%7,38	%1290,23	-%412,64	9	9	18
	2	%11073,49	%11073,49					0
	3	%137,99	-%2,73	%1322,11	-%734,96	12	12	24
	4	%28,22	%32,40	%317,96	-%116,39	7	6	13
	5	%71,53	-%27,40	%1617,70	-%303,09	10	21	31
	6	%118,27	%38,02	%1305,94	-%174,08	17	13	30
	7	-%35,84	-%35,84	-%22,94	-%48,74	0	2	2
	8	%129,58	%26,79	%986,24	-%189,13	12	4	16
	9	-%137,35	-%79,28	%227,23	-%657,08	5	16	21
Üçüncü Çeyrek- İkinci Çeyrek	1	%285,85	%150,17	%1892,22	-%104,76	14	4	18
	2	-%100,29	-%100,29					0
	3	-%514,80	%20,01	%306,78	-%13848,17	16	9	25
	4	%10,20	%20,93	%319,76	-%545,36	8	5	13
	5	%729,36	%99,42	%15062,39	-%296,57	20	7	27
	6	%71,42	%76,91	%633,43	-%1636,41	24	7	31
	7	%301,78	%301,78	%322,12	%281,43	2	0	2
	8	%1067,30	%78,30	%11493,61	-%368,16	11	6	17
	9	%218,60	%93,00	%1775,55	-%233,40	17	4	21
Üçüncü Çeyrek- Birinci Çeyrek	1	%212,05	%156,24	%892,25	-%568,72	14	4	18
	2	%68,67	%68,67					0
	3	%189,34	-%2,54	%3123,22	-%1661,61	12	12	24
	4	%23,65	%47,92	%153,65	-%130,39	8	5	13
	5	%338,90	%49,41	%3279,71	-%461,56	17	10	27
	6	%151,63	%117,85	%606,58	-%393,51	25	5	30
	7	%297,58	%297,58	%369,86	%225,30	2	0	2
	8	%214,07	%167,49	%859,35	-%181,46	12	4	16
	9	%38,17	%24,46	%533,19	-%349,89	12	9	21

İkinci Çeyrek – Birinci Çeyrek Karşılaştırması: Tablo 9 incelendiğinde, ikinci çeyrekte birinci çeyreğe göre dönem karında gerçekleşen değişim açısından en olumsuz performansın tekstil, giyim eşyası ve deri sektöründe olduğu görülmektedir. Bu sektörde yer alan 21 şirketin 16'sının dönem karında azalma yaşanmış olup, sektörde ortalama olarak %137,35'lik bir kayıp yaşanmıştır. Bu sektörü ortalama %35,84'lük düşüş ile orman ürünleri ve mobilya sektörü izlemektedir. Bu iki sektör dışında ortalama değerlerine bakıldığında dönem karında olumsuz yönde değişim yaşayan sektör bulunmazken, medyan değerlerine bakıldığında ise kimya, ilaç petrol lastik ve plastik ürünler sektörü, gıda, içecek ve tütün sektörü ile ana metal sanayi sektöründe negatif değerler dikkat çekmektedir. Dolayısıyla bu 3 sektörde de dönem karı açısından kısmen de olsa olumsuz bir durumdan söz edilebilir.

Tek bir şirketin yer aldığı diğer imalat sanayi sektörü, taş ve toprağa dayalı sektörler, metal eşya, makine, elektrikli cihazlar ve ulaşım araçları sektörü ve kağıt ve kağıt ürünleri, basım yayın sektörü dönem karında olumlu yönde değişim yaşanan sektörler arasında yer almaktadır. Bu sektörlerde medyan değerleri açısından da pozitif bir durum söz konusu olduğu gibi dönem karı

artan şirket sayısı, dönem karı azalan şirket sayısından fazladır. Dolayısıyla bu sektörlerde genel olarak, dönem karı açısından olumlu gerçekleştirmelerin olduğu söylenebilir.

Üçüncü Çeyrek – İkinci Çeyrek Karşılaştırması: Toparlanma sürecinin yaşandığı dönem olarak nitelendirdiğimiz üçüncü çeyrekte ikinci çeyreğe göre sektörlerde genel olarak dönem karı verisinin olumlu yönde değişim gösterdiği söylenebilir. Karşılaştırılan bu çeyrek dönemler itibariyle dönem karında ortalama olarak olumsuz yönde değişim gerçekleşen sektörler, diğer imalat sanayi sektörü ile gıda, içecek ve tütün sektörleridir. Gıda, içecek ve tütün sektöründe gerçekleşen olumsuz yöndeki değişimin en büyük sebebi ise tek bir şirketin dönem karında meydana gelen aşırı düşüştür. Bu sektörde dönem karı artan şirket sayısının da fazla olma durumu ve medyan değerlerinin pozitif olması göz önüne alındığında genel olarak olumlu bir durumdan söz edilebilir. Dolayısıyla üçüncü çeyrekte diğer imalat sanayi dışındaki sektörlerde dönem karlarında olumlu yönde değişim gerçekleştiği söylenebilir. Taş ve toprağa dayalı sektörler, kimya, ilaç petrol lastik ve plastik ürünler sektörü ve orman ürünleri ve mobilya sektörü olumlu yönde değişimin en fazla olduğu sektörlerdir. Dönem karında olumlu yönde değişimin en az olduğu sektörler ise %10,20 ile kağıt ve kağıt ürünleri, basım yayın sektörü ve %71,42 ile metal eşya, makine, elektrikli cihazlar ve ulaşım araçları sektörüdür.

Üçüncü Çeyrek – Birinci Çeyrek Karşılaştırması: Tablo 9'daki verilere bakıldığında, üçüncü çeyrekte birinci çeyreğe göre bütün sektörlerde, dönem karının ortalama olarak olumlu yönde değişim gösterdiği görülmektedir. Sadece gıda, içecek ve tütün sektörlerinin medyan değerlerinde az da olsa olumsuz bir durum söz konusudur. Dönem karında ortalama olarak olumlu yönde değişimin en fazla olduğu sektörler; %338,90 ile kimya, ilaç petrol lastik ve plastik ürünler sektörü, %297,58 ile orman ürünleri ve mobilya sektörü, %214,07 ile taş ve toprağa dayalı sektörler ve %212,05 ile ana metal sanayi sektörleridir. Dönem karında ortalama olarak olumlu yönde değişimin en az olduğu sektörler ise; %23,65 ile kağıt ve kağıt ürünleri, basım yayın sektörü, %38,17 ile tekstil, giyim eşyası ve deri sektörü ve %68,67 ile diğer imalat sanayi sektörleridir.

4. Sonuç

Covid-19 salgını, son yüzyılda dünyayı birçok açıdan etkileyen olayların başında gelmektedir. Salgın süreci; hayatın birçok alanını etkilemekle birlikte, akademik çalışmaların da ilgi odağı haline gelmiştir. Bu çalışmada da, ülke ekonomileri açısından büyük önem taşıyan imalat sektörünün alt sektörleri itibariyle, salgın sürecinin ilk zamanlarında şirketlerin faaliyet sonuçlarına yansımaların nasıl olduğu incelenmiştir. Bu amaçla, imalat sektöründe yer alan şirketlerin 2020 yılı birinci, ikinci ve üçüncü çeyrek dönemlerine ait faaliyet sonuçlarını gösteren gelir tablosu verilerinde yaşanan değişimler analiz edilmiştir.

Çalışmada ulaşılan sonuçlara göre, ikinci çeyrek dönemde taş ve toprağa dayalı sektörler ile diğer imalat sanayi dışında kalan bütün sektörlerde hasılatların ortalama olarak azalış gösterdiği görülmüştür. En yüksek oranda hasılat azalışı gerçekleşen sektör tekstil, giyim eşyası ve deri sektörü olurken, bu sonuç üzerinde alınan önlemler ile birlikte insan hareketliliğinin azalmasının etkili olduğu söylenebilir. Üçüncü çeyrek dönemde bütün sektörlerde bir hasılat artışı gözlenirken en yüksek oranda artışın ikinci çeyrek dönemde en fazla düşüş görülen tekstil, giyim eşyası ve deri sektöründe gerçekleştiği görülmüştür. Dolayısıyla ikinci çeyrek dönemde ertelenen talebin üçüncü çeyrek dönemde gerçekleştiği sonucu çıkarılabilir. Öte yandan PSDG'nin ikinci çeyrek dönemde, insan hareketliliğinin ve hasılatların azalmasına da bağlı olarak sektörlerin büyük bir bölümünde azalış gösterdiği görülmüştür. En yüksek azalış yine tekstil, giyim eşyası ve deri sektöründe gerçekleşmiştir. Üçüncü çeyrek dönemde ise hem birinci çeyreğe hem de ikinci çeyreğe göre PSDG'nin bütün sektörlerde artış gösterdiği tespit edilmiştir. GYG'de de ikinci çeyrek dönemde sektörlerin büyük bir bölümünde azalış gerçekleşmiştir. Bu gider kaleminde de en yüksek azalışın tekstil, giyim eşyası ve deri sektöründe olması dikkat

çekmektedir. Ayrıca ikinci çeyrekte GYG’de yaşanan azalışın üçüncü çeyrek itibariyle tekrar eski seviyelerine geldiği söylenebilir.

Esas faaliyet karının genel olarak bütün sektörlerde hem ikinci çeyrek hem de üçüncü çeyrek dönem itibariyle artış gösterdiği görülmüştür. Ancak ikinci çeyrekte tekstil, giyim eşyası ve deri sektöründe esas faaliyet karı azalan şirket sayısının çok fazla olması, bu sektörde salgın sürecinin etkilerinin boyutunu göstermesi açısından önemlidir. Genel olarak ikinci çeyrekte hemen hemen bütün sektörlerde finansman giderleri azalan şirket sayısının finansman giderleri artan şirket sayısına göre daha fazla olduğu görülmektedir. İkinci çeyrek dönemde yaşanan belirsizliğin bu sonuç üzerinde etkisi olduğu söylenebilir. Bununla birlikte üçüncü çeyrek dönemde finansman giderlerinin bütün sektörlerde artış gösterdiği ve finansman giderleri artan şirket sayısının finansman giderleri azalan şirket sayısına göre daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre üçüncü çeyrekte faizlerde görülen tarihi düşük seviyelerin şirketleri borçlanmaya yönelttiği söylenebilir. İkinci çeyrekte yine tekstil, giyim eşyası ve deri sektöründe dönem karında yaşanan ortalama düşüş ve dönem karı azalan şirket sayısının oldukça yüksek olması bu sektörün ne kadar olumsuz etkilendiğinin bir göstergesidir. Bununla birlikte üçüncü çeyrekte yaşanan toparlanmanın, dönem karı verisinde de bütün sektörler itibariyle kendisini gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Genel olarak değerlendirilecek olursa, Nisan ve Mayıs aylarında gerek üretim tarafında yaşanan daralmanın gerekse talep tarafında görülen eksikliğin, şirketlerin ikinci çeyrek faaliyet sonuçları üzerinde etkisini net bir şekilde gösterdiği söylenebilir. Bununla birlikte yaşanan ilk şokun ardından, şirketlerin genel olarak bir toparlanma eğiliminde olduğu ve bunun da faaliyet sonuçlarına yansıdığı görülmektedir. Ayrıca bu süreçten en olumsuz etkilenen sektör tekstil, giyim eşyası ve deri sektörü olurken, taş ve toprağa dayalı sektörler ise birçok açıdan en olumlu etkilenen sektör olmuştur.

Bu çalışma ile ülke ekonomilerinin lokomotifi konumunda olan imalat sektörünün alt sektörler itibariyle, salgın sürecinin başlarında ve devamında faaliyet sonuçlarının nasıl etkilendiği ortaya konularak literatüre katkı sağlandığı düşünülmektedir. Ayrıca salgın sürecinin de seyrine bağlı olarak, daha uzun vadeyi kapsayan ve her bir alt sektöre özgü daha kapsamlı çalışmalar da yapılabilir.

Kaynakça

- Al-Awadhi, A. M., Alsaifi, K., Al-Awadhi, A. ve Alhammadi S. (2020). Death and contagious infectious diseases: Impact of the COVID-19 virus on stock market returns. *Journal of Behavioral and Experimental Finance*, 27, 1-5.
- Alfaro, L., Chari, A., Greenland, A. N. ve Schott, P. K. (2020). *Aggregate and firm-level stock returns during pandemics, in real time (NBER Working Paper No.26950)*. Erişim adresi: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w26950/w26950.pdf
- Barut, A. ve Kaygın, C. Y. (2020). Covid-19 pandemisinin seçilmiş borsa endeksleri üzerine etkisinin incelenmesi [Özel Sayı]. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 59-70.
- Başcı, E. S., Savsar, C. ve Demirer, Ö. (2020). *Çorum ili imalat sanayi araştırması ve sektör raporu*. Erişim adresi: <https://www.oka.org.tr/assets/upload/dosyalar/b-corum-imalat-sanayi-sektor-raporu-v5-oka.pdf>
- Bayraktar, A. (2020). COVID 19 pandemisinin finansal etkileri: BİST imalat sektörü uygulaması. *Turkish Studies*, 15(8), 3415-3427.

- Cavlak, H. (2020). Covid-19 pandemisinin finansal raporlama üzerindeki olası etkileri: BİST 100 Endeksi'ndeki işletmelerin ara dönem finansal raporlarının incelenmesi [Özel Sayı]. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 143-168.
- Cerezo, A. F., Gonzalez, B., Izquierdo, M. ve Benito, E. M. (2021). *The economic impact of Covid-19 on Spanish firms according to the Banco De España Business activity survey*. Erişim adresi: <https://repositorio.bde.es/bitstream/123456789/15352/1/be2101-art04e.pdf>
- Çetin, A. C. (2020). Koronavirüs (Covid-19) salgınının Türkiye'de genel ekonomik faaliyetlere ve hisse senedi borsa endeksine etkisi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Dergisi*, 4 (2), 341-362.
- Demir, Z. (2020). Covid-19'un BİST 100'deki şirketlerin mali tabloları üzerindeki etkisinin oran yöntemi ile analizi. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13 (2), 408-438.
- Desmukh, S. G. ve Haleem, A. (2020). Framework for manufacturing in post-COVID-19 world order: An Indian perspective. *International Journal of Global Business and Competitiveness*, 15: 49-60.
- Global Times, (2021). *How does it affect the world of back?* Erişim adresi: <https://www.globaltimes.cn/content/1185119.shtml>
- Göker, İ. E., Eren, B. S. ve Karaca, S. S. (2020). The impact of the COVID-19 (Coronavirus) on the Borsa Istanbul sector index returns: An event study. [Özel Sayı]. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14-41.
- Gümüş, A. ve Hacıevliyagil, N. (2020). Covid-19 salgın hastalığının borsaya etkisi: Turizm ve ulaştırma endeksleri üzerine bir uygulama. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 11 (1), 76-98.
- İstanbul Sanayi Odası, (2021). *ISO Türkiye İmalat PMI Mayıs 2020 Raporu*. Erişim adresi: <https://www.iso.org.tr/haberler/diger-haberler/iso-turkiye-imalat-pmi-mayis-2020-raporu-ile-turkiye-sektorel-pmi-raporu-aciklandi/>
- Keleş, E. (2020). COVID-19 ve BİST-30 Endeksi üzerine kısa dönemli etkileri. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 42 (1), 91-105.
- Kılıç, Y. (2020). Borsa İstanbul'da Covid-19 (Koronavirüs) etkisi. *Journal of Emerging Economies and Policy*, 5 (1), 66-77.
- Korkut, Y., Eker, M., Zeren, F. ve Altunışık, R. (2020). Covid-19 pandemisinin turizm üzerindeki etkileri: Borsa İstanbul Turizm Endeksi üzerine bir inceleme [Özel Sayı]. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 71-86.
- Levend, C. E. (2020). Covid-19 salgınının gıda ve içecek sektöründeki şirketlerin hisse senedi getiri ve volatilitesine etkisi. *Turkish Studies*, 15 (6), 721-737.
- Mazur, M., Dang, M. ve Vega, M. (2020). COVID-19 and the March 2020 stock market crash. Evidence from S&P1500. *Finance Research Letters*, 101690, <https://doi.org/10.1016/j.frl.2020.101690>.
- Mittal, S. ve Sharma, D. (2021). The impact of COVID-19 on stock returns of the Indian healthcare and pharmaceutical sector. *Australasian Accounting, Business and Finance Journal*, 15 (1), 5-21.
- Orhan, Z. H. ve Tırman, N. (2020). Analysis of the impact of covid-19 on different sectors in Turkey during early periods of the pandemic. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 12 (2), 2312-2326.

- Ölmez, U., ve Ekinci, A. A. (2020). Koronavirüs (Covid-19) salgınının hisse senedi piyasasına etkisi: BIST 100 örneği [Özel Sayı]. *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi*, 5, 225-239.
- Özdemir, L. (2020). Covid-19 pandemisinin BIST sektör endeksleri üzerine asimetrik etkisi. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5 (3), 546-556.
- Özen, İ. (2020). COVID-19'un kar veya zarar tablosuna etkisi. *Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, 5 (38), 2351-2368.
- Peker, Y. ve Demirhan, E. (2020). Covid-19 küresel salgınının Borsa İstanbul'daki sektörel etkileri. *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı*. Erişim adresi: <https://www.tepav.org.tr/tr/yayin/s/1486>
- Sanayi ve Teknoloji Stratejisi, (2021). *2023 Sanayi ve teknoloji stratejisi*. Erişim adresi: <https://www.sanayi.gov.tr/2023-sanayi-ve-teknoloji-stratejisi>
- Shen H., Fu, M., Pan, H., Yu, Z. & Chen, Y. (2020). The impact of the COVID-19 pandemic on firm performance. *Emerging Markets Finance and Trade*, 56 (10), 2213-2230.
- Tayar, T., Gümüştekin, E., Dayan, K. ve Mandi, E. (2020). Covid-19 krizinin Türkiye'deki sektörler üzerindeki etkileri: Borsa İstanbul sektör endeksleri araştırması. *Van Yüzcüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Salgın Hastalıklar Özel Sayısı, 293-320.
- Tibiletti, V., Marchini, P. L., Gamba, V. ve Todaro, D. L. (2021). The impact of COVID-19 on financial statements results and disclosure: First insights from Italian Listed Companies. *Universal Journal of Accounting and Finance*, 9(1): 54-64.
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2021a). *Yıllık gayrisafi yurt içi hasıla*. Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Annual-Gross-Domestic-Product-2019-33671#:~:text=%C3%9Cretim%20y%C3%B6ntemine%20g%C3%B6re%20cari%20fiyatlarla,3%20ile%20imalat%20sanayi%20ald%C4%B1>
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2021b). Sanayi üretim endeksi. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Sanayi-114>
- Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Birliği, (2020). *Korona salgınının Türkiye ekonomisine etkisi öneriler ve değerlendirmeler raporu*, Erişim adresi: https://www.turmobil.org.tr/ekutuphane/detailPdf/64fb4303-b06e-4f16-97bb-3b68a332873c/_
- Zeren, F. ve Hızarcı, A. E. (2020). The impact of Covid-19 coronavirus on stock markets: Evidence from selected countries. *Muhasebe ve Finans İncelemeleri Dergisi*, 3 (1), 78-84.